

ПРЕДМЕСТНИКОВ О.Г., кандидат юридичних наук
(Державне управління охорони навколишнього
природного середовища в Херсонській області)

ОРЖИНСЬКА Е.І., здобувач
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 002.8

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ МЕТОДУ НАУКИ

У статті розглянуто підходи до розуміння методу науки.

Ключові слова: наука, філософія, метод.

В статье рассмотрены подходы к понятию метода науки.

Ключевые слова: наука, философия, метод.

The article deals with the approaches of the methods in science.

Key words: science, philosophy, method.

Об'єктивні закони розвитку науки з необхідністю вимагають дедалі точнішого відображення дійсності в свідомості людини. Наука – це особливий інститут сучасного суспільства, форма суспільної свідомості, яка водночас є і процесом, і наслідком відображення дійсності та її законів у понятійній формі. Разом з тим наука є певною формою діяльності людини, духовного виробництва. Вона систематизує знання про об'єктивну дійсність у гіпотезах і теоріях, дедалі точніше і глибше відображає дійсність. Тому наука стає в сучасних умовах безпосередньою продуктивною силою суспільства [1, с. 12].

Історія розвитку науки свідчить про те, що теоретичні знання є важливим елементом розвитку науки, оскільки будь-яка зріла теорія є відображенням предмета у всезагальній логічній формі, котра очищена від випадковостей, і лише при цьому виступає передумовою методу. Метод є знаряддям розвинутої науки, що проникла в суттєві зв'язки і відносини свого предмета. Від пізнає закони розвитку останнього та використовує ці знання для практичного оволодіння ними. Усвідомлення всезагальних законів дійсності має підґрунтям практичну діяльність, але історія розвитку філософії протягом довгого періоду відбувається в відокремленій від практики формі теоретичного пізнання. Подолання цієї відокремленості здійснюється в процесі розвитку суспільно-історичної практики та конкретизації теорії.

Будь-яка наукова теорія, як свідчить досвід, має сенс лише в тому випадку, якщо вона потенційно операційна, втілюється у життя, розкриває нові шляхи матеріальної, чуттєво-предметної діяльності людини. Добре відомий вислів про те, що поза науковою теорією практика сліпа, а теорія без практичного застосування мертва. Лише в єднанні вони складають могутній інструмент перебування світу. Найважливішою формою зближення теорії та практики і виступає метод [2, с. 125].

Незважаючи на широке обговорення на всіх етапах розвитку людства, і досі немає єдності в поглядах вчених стосовно цілої низки питань, присвячених методам, одним із яких є відсутність єдиного, розгорнутого, всебічного поняття методу.

Тому метою статті є аналіз науково-теоретичних джерел, за допомогою яких буде окреслено сучасне визначення терміна «метод». Новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером та змістом розглянутого питання в статті комплексно досліджується сучасне розуміння поняття «метод».

Основне завдання науки полягає в розкритті законів у різних сферах реального світу, що вивчаються нею. Розробка методів науки також підпорядковується зазначеному завданню, тому основна їхня цінність визначається під час досягнення наукою поставлених перед нею завдань [6, с. 18].

Практично одностайне визначення того, що метод – у широкому сенсі – правильний шлях, спосіб досягнення будь-якої цілі, рішення певної задачі, не привело до єдності поглядів стосовно поняття методу.

Питання методу порушувалося та обговорювалося в філософії з ранніх етапів історії людства. Так, Аристотель розглядав створену ним логічну систему як органом – універсальну зброю істинного пізнання. Він вперше в історії філософії вивчав «суттєві форми діалектичного

мислення» – логічні категорії.

Ф. Бекон порівнював метод зі світильником, який освітлює подорожньому шлях у темряві, та вважав, що не можна розраховувати на успіх у вивченні будь-якого питання, якщо йдеш хибним шляхом.

Р. Декарт методом називав «точні та прості правила», дотримання яких сприяє збільшенню знання, дозволяє відрізнити хибне від істинного.

Гегель вважав, що метод – це знаряддя, певний засіб, який стоїть на стороні суб'єкта, через який він співвідноситься з об'єктом, пізнаючи та перетворюючи його.

Проблема методу активно розробляється в сучасній західній філософії, особливо в рамках таких її течій, як структуралізм (К. Леві-Стросс, Ж. Лакан, М. Фуко), критичний раціоналізм (К. Поппер, І. Лакатос, П. Фейєрбанд) та герменевтика (В. Дільтерей, Х.-Г. Гадамер та ін.). Так, Гадамер у своїй фундаментальній роботі «Істина та метод» систематизує основні принципи та проблеми герменевтики (теорії інтерпретації текстів), намічає її вихід у методологію гуманітарних наук. Незважаючи на ознаки суб'єктивізму, він підкреслює важливість методологічної самосвідомості в гуманітарних науках, звертає увагу на їх особливу логіку, яка не зводиться до «логічної самосвідомості» природничих наук немов до «зразка научного методу».

Метод (у тій чи іншій формі) зводиться до сукупності певних правил, прийомів, способів, норм пізнання дійсності. Він є системою приписів, принципів, вимог, які повинні орієнтувати під час вирішення конкретного завдання, досягнення певних результатів у тій чи іншій сфері діяльності. Він дисциплінує пошук істини, дозволяє (якщо правильний) економити сили та час, рухатися до цілі найкоротшим шляхом. Істинний метод служить своєрідним компасом, за яким суб'єкт пізнання та дії прокладає свій шлях, дозволяє уникати методу проб та помилок [4, с. 6].

Проблему методу активно розглядали не лише вчені-філософи, а й видатні науковці в інших галузях знань. Так, видатний фізіолог І.П. Павлов зазначав: «Метод – найперша, основна річ. Від методу, від способу дії залежить вся серйозність дослідника. Вся справа в доброму методі. При доброму методі і не дуже талановита людина може досягти багато. А при поганому методі навіть геніальна людина буде працювати дарма та не отримає цінних, точних даних» [8, с. 21]. Видатний психолог Л.С. Виготський вказував, що методологія подібна «кістяку в організмі тварини», на якому весь цей організм тримається, тим самим підкреслюючи важливе значення філософської методології для успішного розвитку науки [4, с. 7].

Оскільки термін «метод» уживається в різноманітних значеннях і означає іноді засіб, іноді – дію, яка пов'язана із застосуванням засобу, а іноді – спосіб самої дії [5, с. 30], то, безумовно, надати чітке визначення поняття «метод», яке б задовольнило всі підходи, що реалізуються, і способи розуміння, сьогодні досить проблематично. Водночас це слід зробити хоча б для «конкретизації того, про що йдеться», необхідного для входження в дискурс про сучасне розуміння методів науки. [3, с. 156]. З урахуванням зазначеного можна констатувати, що під методом (греч. *methodos* – «шлях, дослідження чи пізнання») прийнято розуміти шлях дослідження, теорію, вчення, спосіб досягнення будь-якої цілі, вирішення конкретного завдання; сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння (пізнання) дійсності [11, с. 808]. Але загальноносеологічні ознаки та характеристики визначення методу суттєво доповнюються при розгляді його в рамках конкретних наук, де розкривається операційна структура методу і як форми знання, і як способу діяльності, зазначається його функція в пізнавальному процесі [9, с. 27]. Наприклад:

а) у філософії – це комплекс інтелектуальних дій, за допомогою яких конкретна наука намагається встановити істину, до якої вона прагне, яку вона доводить та перевіряє. Така концепція методу в загальному значенні логічної процедури як невід'ємної частини будь-якої наукової дії дозволяє розглядати його як комплекс правил, котрі не залежать від певного дослідження та його конкретного змісту й мають на увазі перш за все процес та форми мислення і сприйняття, які дозволяють досягнути реальності, що вивчається [10, с. 198];

б) в науці – це спосіб дослідження та викладу матеріалу, що вивчається; у виробничій практиці – прийом або система прийомів трудової діяльності;

в) у педагогіці – план та система викладання предмета для досягнення більш легкого та стійкого засвоєння його учнями [7, с. 7].

Таким чином, для того щоб встановити елемент, загальний для всіх цих методів, необхідно мати на увазі, що більшість із них можна розглядати як впорядкований комплекс опера-

цій, що застосовуються для досягнення однієї або декількох цілей, як звід принципів, якими керуються під час будь-якого організованого дослідження, комплекс норм, який дозволяє вибирати та координувати технічні прийоми.

Але, на нашу думку, метод – це перш за все міркування, він використовує та організаційно застосовує конкретні технічні прийоми для досягнення цілі.

Отже, можна зробити висновок, що сучасний стан досліджень у цій сфері дозволяє скоріше констатувати наявність відповідних проблем, а на можливість виявити готові способи їх подолання. Зазначене пов'язане з тим, що в сучасній науці термін «метод» уживається в різних значеннях і означає іноді засіб, іноді – дію, яка пов'язана із застосуванням засобу, а іноді – спосіб самої дії. Тому, безумовно, надати чітке визначення поняття методу, яке б задовольнило всі підходи, що реалізуються, і способи розуміння, сьогодні досить проблематично.

Список використаної літератури:

1. Вдовиченко Г.Г. Природознавство: світогляд, методологія, ідеологія. – К., 1985.
2. Ворожцов В.П., Москаленко А.Т., Шубина М.П. Гносеологическая природа и методологическая функция научной теории. – Новосибирск, 1990.
3. Канке В.А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX столетия. – М., 2000.
4. Кохановский В.П. Диалектико-материалистический метод: Учеб. пособ. – Ростов н/Д, 1992.
5. Лукич В. Методология права. – М., 1981.
6. Лутай В.С. О методе построения системы диалектического материализма. – К., 1970.
7. Марксистско-ленинская философия как методология общественных и естественных наук / Под ред. Г.В. Платонова, С.А. Петрушевского – М., 1972.
8. Павлов И.П. Лекции по физиологии. – М., 1952.
9. Проблемы методологии науки и научного творчества / Под ред. проф. В.А. Штофа, проф. А.М. Мостапенко. – Л., 1977.
10. Пэнро Р., Гравитц М. Методы социальных наук / Под ред. и вступ. статьей д-ра юрид. наук В.А. Туманова, канд. юрид. наук В.П. Казимирчука. – М., 1972.
11. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – М., 1989.

Надійшла до редакції 16.11.2010

ТІМУШ І.С., кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 340.1

НЕГАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДУАЛІЗМУ ПОЗИТИВНОГО ТА ПРИРОДНОГО ПРАВА

Предметом даної статті є негативні тенденції дуалізму позитивного та природного права

Ключові слова: дуалізм, позитивне, природне, право, інтегрування.

Предметом данной статьи рассматриваются негативные тенденции дуализма позитивного и природного права

Ключевые слова: дуализм, положительное, естественное, право, интегрирование.

The subject of this paper is the negative tendencies of dualism of positive and natural law

Keywords: dualism, positive, natural, law, integration.

Становлення та неухильне утвердження в сьогоденній правовій методології підходів, заснованих на посткласичній парадигмі праворозуміння, здавалося б, вже мали поставити “останню крапку” в обґрунтуванні неспроможності ідеї “чистого права”, яка відстоюється в контексті позитивістської доктрини. Адже попри те, що саме завдяки розвиткові останньої була генерована та дисципліна, котра нині відома нам під назвою “теорія права”, “разом із тим ... за даним підходом приховується певна наївна віра ... у те, що можливими є “чисті факти” і що можливий аналіз, позбавлений приховуваної поза ним ідеології. В результаті – сьогодні позитивізм піддається атакам з усіх боків”. Більше того, як зазначає далі дослідник М. Ван Хоек, “зараз, коли для цього є деякі історичні причини та відповідні результати, позитивізм майже забутий. У відомому розумінні ця перемога є легкою і навіть такою, що не потребувала зобра-

